

ARCHEOLOGIENOTA

NIEUWKERKEN-WAAS – GEMEENTEPARK 2018

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

ERFPUNT – CEL ONDERZOEK

RAPPORTEN VAN ERF PUNT – CEL ONDERZOEK 78

RAPPORTEN VAN ERFPUNT – CEL ONDERZOEK 78

OPDRACHTGEVER

Stad Sint-Niklaas, Grote Markt 1, 9100 Sint-Niklaas

PROJECT

Nieuwkerken-Waas - Gemeentepark

PROJECTCODE AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED
2018A379

UITVOERDER PROJECT

Erfpunt – cel Onderzoek
OE/ERK/Archeoloog/2016/00101
Regentiestraat 63
9100 Sint-Niklaas

AUTEURS

Thierry Van Neste, Marjolijn De Puydt

WETENSCHAPPELIJKE BEGELEIDING

Erfpunt - cel Beheer

© Erfpunt – cel Onderzoek, 2018

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Erfpunt.

Erfpunt aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

ISSN 0778-3841

Erfpunt - cel Onderzoek

Regentiestraat 63

9100 Sint-Niklaas

Tel +32 (0)3 778 87 59

Onderzoek@Erfpunt.be

www.erfpunt.be

www.facebook.com/Erfpunt

<https://sketchfab.com/Erfpunt>

1. VOLLEDIGHEID VAN HET UITGEVOERDE VOORONDERZOEK

In het kader van de omgevingsvergunning werd enkel een bureauonderzoek uitgevoerd.

Het bureauonderzoek heeft uitgewezen dat er een groot potentieel op archeologisch erfgoed is. De aard en omvang van het archeologisch erfgoed kon op basis van het bureauonderzoek niet bepaald worden. Dit dient vastgesteld te worden door middel van een prospectie met ingreep in de bodem (proefsleuven).

Aanvankelijk werd de uitvoering hiervan voorafgaand aan het indienen van de omgevingsvergunning voorzien. Hiervoor werd een melding (ID 474) ingediend bij het agentschap Onroerend Erfgoed. Deze melding werd eveneens aanvaard. Ten tijde van de geplande uitvoering bleek echter dat de voorziene doorgang naar de terreinen niet toegankelijk was omdat deze deel uitmaakte van een aan de gang zijnde omgevingsaanleg. De enige andere mogelijke toegang liep via een aanpalend akkerland. De pachter van dit perceel verleende echter geen toestemming om met zwaar rollend materieel over zijn akkerland te rijden. Omwille hiervan was het onmogelijk om het voorziene onderzoek uit te voeren.

Aangezien het momenteel niet mogelijk is om het sleuvenonderzoek uit te voeren, zal dit moeten verlopen in een uitgesteld traject.

2. AANWEZIGHEID VAN EEN ARCHEOLOGISCHE SITE

De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 32528,58 m². Bij de geplande werken zal $\pm$ 16149,63 m² verstoord worden.

Het projectgebied is momenteel in gebruik als braakliggend weiland. De ondergrond bestaat uit droge zandgronden met diepe antropogene humus A horizont. De potentiële bodemerrosie binnen het projectgebied is verwaarloosbaar. Dit doet vermoeden dat de bewaring van potentieel archeologisch erfgoed goed zal zijn.

Gezien de afstand naar een natuurlijke historische waterloop ($\pm$ 390 m) is het weinig waarschijnlijk dat het projectgebied erg aantrekkelijk was in de prehistorie. Er geldt dan ook een lage tot zeer lage verwachting voor de aanwezigheid van steentijd artefactensites.

In de nabije omgeving zijn voorlopig nog geen sites uit de metaaltijden gekend. De aanwezigheid hiervan kan echter niet uitgesloten worden. Hiervoor geldt een matige verwachting.

Aangezien er aansluitend op het projectgebied sporen van Romeinse bewoning werden aangetroffen, is er een hoge tot zeer hoge verwachting op het aantreffen van sporen uit deze periode. Ook voor de middeleeuwen kan een gelijkaardige verwachting vooropgesteld worden. De nabijheid van meerdere middeleeuwse sporen is hiervoor een duidelijke indicator.

Aangezien het projectgebied omstreeks de 15de eeuw ingericht werd als bolle akkergebied en er geen aanwijzingen zijn voor jongere bebouwing, is het weinig waarschijnlijk dat er archeologisch relevante sporen uit de nieuwe en/of nieuwste tijd aangetroffen zullen worden.

3. WAARDERING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

De aanwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het projectgebied kon nog niet met zekerheid vastgesteld worden. Historische kaarten en archeologische gegevens wijzen echter op een groot potentieel voor de aanwezigheid van sporen uit de Romeinse tijd en middeleeuwen. De aanwezigheid van sporen uit de metaaltijden kan evenwel niet uitgesloten worden..

Gezien de geplande inrichtingswerken en de daarmee gepaarde verstoringen is het niet mogelijk om de volledige site *in situ* te bewaren. Of er archeologisch erfgoed aanwezig is, en of dit behouden moet blijven, kan slechts vastgesteld worden na een uitgestelde prospectie met ingreep in de bodem.

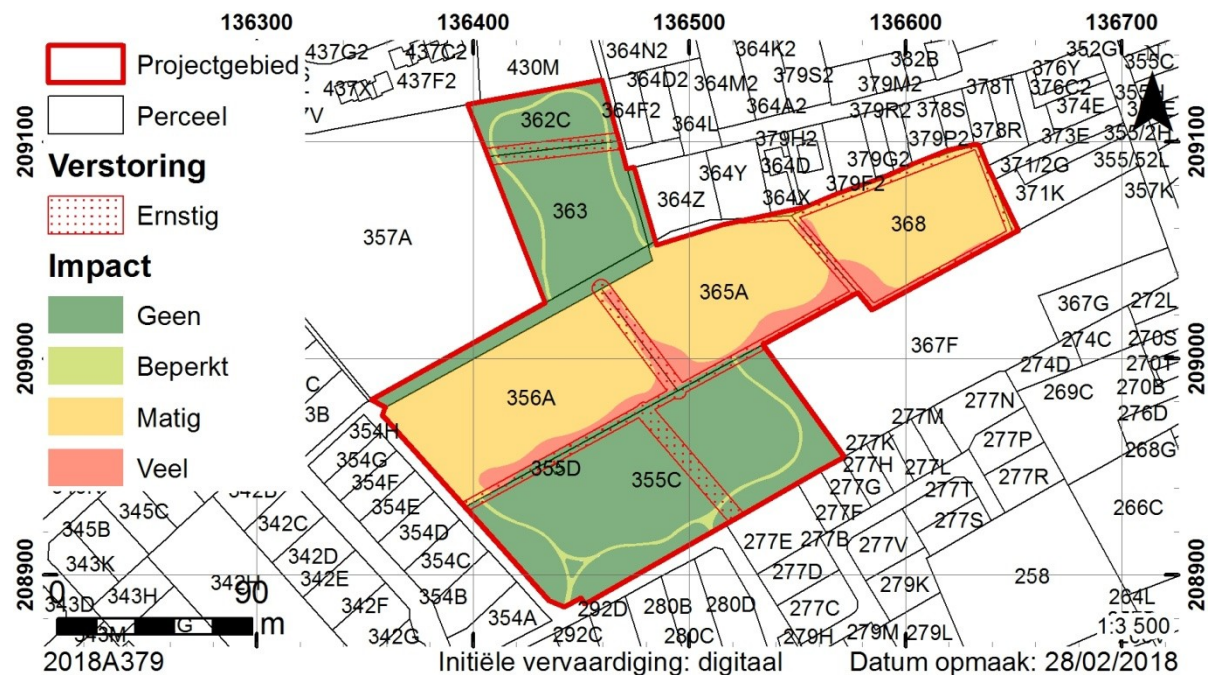
4. IMPACTBEPALING

Percelen 355C, 362C en 363 worden momenteel ingenomen door bossen. Aangezien deze geheel behouden zullen blijven, kan gesteld worden dat de werken hier geen impact zullen hebben. De impact van de paden met houtschors die binnen de bossen aangelegd zullen worden is beperkt tot zelfs geheel verwaarloosbaar. De aanleg van dergelijke paden gaat namelijk gepaard met een uiterst beperkte bodemingreep die – gelet op de aanwezigheid van een dikke antropogene humus A horizont – het archeologische niveau niet zal roeren. In totaal zal dus 16378,95 m² of 50,35% van het projectgebied geen impact ondervinden.

Voor de centrale percelen (356A, 365A en 368) kan algemeen gesproken worden van een matige impact. De inrichting als schapen- en bloemenweide zal op zich geen enkele impact hebben op het archeologische vlak. De bijkomstige aanplant van hoogstammige fruitbomen en een speelbos, alsook de aanleg van een speelheuvel, zullen echter een grotere bedreiging vormen. In eerste instantie gaat het om een verstoring van puntlocaties waar de bomen geplant zullen worden. Waar de impact hiervan nog beperkt zal zijn, zal de groei van het wortelstelsel

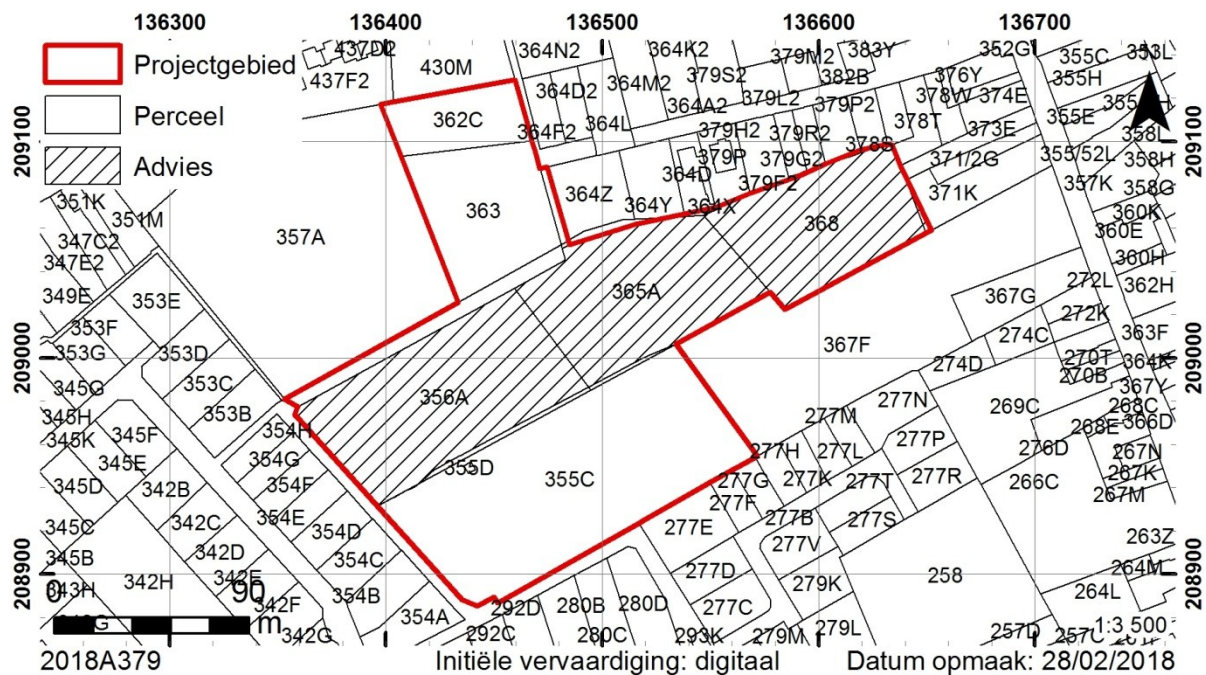
en het eventuele omvallen en/of verwijderen van de bomen zorgen voor een ruimere verstoring, waardoor hier gesproken kan worden van een matige verstoring in een zone van 13919,50 m².

De grootste verstoring zal veroorzaakt worden door de aanleg van de waterpartijen. Hoewel deze deels binnen de voormalige invloedszone van de bolle akkergrachten gelegen zijn, zullen deze ook grote delen van onverstoorde zones bereiken. Hierdoor zullen mogelijk aanwezige archeologische sporen onherroepelijk vernield worden. De oppervlakte van deze waterpartijen bedraagt ± 2230,12 m².

5. ADVIES

Rekening houdende met de archeologische verwachting en de impact van de werken wordt geadviseerd om de centraal gelegen percelen, met name 356A, 365A en 368, verder te onderzoeken door middel van een prospectie met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuven en proefputten. De totale oppervlakte van deze zone bedraagt 16149,63 m². Concreet dient bij het onderzoek 12,5% van de totale oppervlakte onderzocht te worden op de aanwezigheid van archeologisch erfgoed.

Kaart 2. Advies.

6. BEPALING VAN MAATREGELEN

De geplande werken zullen het bodemarchief grotendeels verstoren, een behoud *in situ* binnen de bouwzone is niet mogelijk. Aangezien op basis van het bureauonderzoek niet met zekerheid kon vastgesteld worden of er archeologisch erfgoed aanwezig is binnen het projectgebied, dient dit onderzocht te worden door middel van een prospectie met ingreep in de bodem.

6.1. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Naam opdrachtgever: stad Sint-Niklaas, Grote Markt 1, 9100 Sint-Niklaas

Vindplaatsnaam: Nieuwkerken - Gemeentepark

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Sint-Niklaas

Deelgemeente: Nieuwkerken

Plaats: Gemeentepark

Toponiem: Anthonis Brys

Coördinaten volledig projectgebied (Lambert '72):

- Noord: 209128,586100 m
- Oost: 136652,291400 m
- Zuid: 208885,115700 m
- West: 136353,097300 m

Kadastrale gegevens: Sint-Niklaas, Afdeling 8, Sectie B, percelen 355C, 355D, 356A, 362C, 363, 365A en 368

6.2. VRAAGSTELLING EN ONDERZOEKSDOELEN

Het doel van een bijkomende prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen).

Bij de prospectie met ingreep in de bodem dienen minimaal volgende vragen beantwoord te worden:

- Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
- Is er sprake van een of meerdere begraven bodems?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja;
 - o Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?
 - o Wat is de omvang?
 - o Komen er oversnijdingen voor?
 - o Wat is het, geschatte, aantal individuen?
- Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologisch vindplaatsen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...)?

- Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud *in situ*)?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet *in situ* bewaard kunnen blijven:
 - o Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
 - o Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?
- Welke zone komt in aanmerking voor vervolgonderzoek? Welke spoordensiteit kan verwacht worden?

6.3. ONDERZOEKSSTRATEGIE EN –METHODE

Het projectgebied dient in één fase onderzocht te worden door middel van proefsleuven. Op basis van het bureauonderzoek is er weinig tot geen reden om aan te nemen dat de ondergrond binnen de geadviseerde zone (ernstig) verstoord werd. Daarenboven is het projectgebied op ± 390 m van een (historische) waterloop gelegen, waardoor de kans (zeer) klein is dat er prehistorische materiaal aanwezig zal zijn. Omwille hiervan zijn er ons inziens geen argumenten om een landschappelijk of intensief archeologisch booronderzoek of een screening door middel van proefputten op te leggen. Door middel van een proefsleuvenonderzoek zal de eventuele aanwezigheid van prehistorisch materiaal eveneens

vastgesteld kunnen worden. Daarenboven kan dergelijk onderzoek een beter inzicht bieden in de mogelijke aanwezigheid van sporen uit perioden die gekenmerkt worden door een lagere vondstendensiteit. Indien prehistorisch materiaal aangetroffen wordt, dient dit behandeld te worden overeenkomstig de bepalingen in de Code Goede Praktijk.

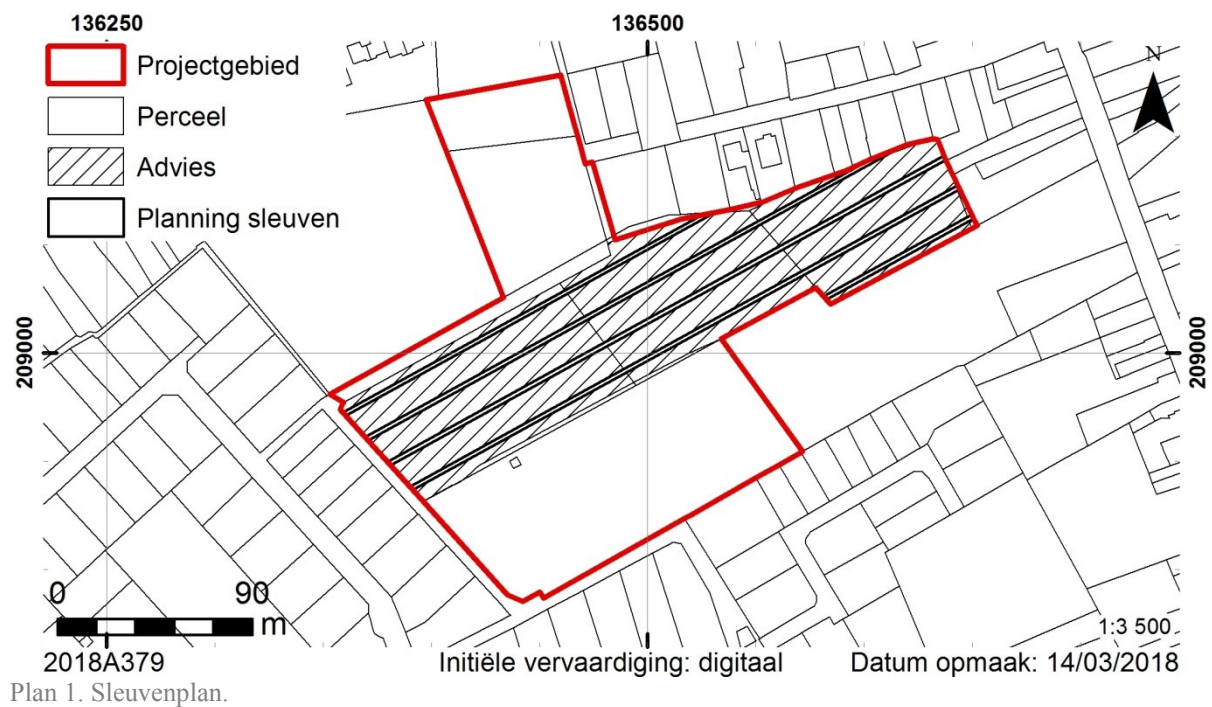
Indien de beoogde bouwwerken niet door kunnen gaan en het archeologisch erfgoed niet bedreigd wordt, dient de prospectie met ingreep in de bodem niet uitgevoerd te worden.

Op basis van de verschafte antwoorden op de onderzoeksvragen zal beoordeeld worden of het onderzoeksdoel succesvol bereikt is.

6.4. ONDERZOEKSTECHNIEKEN

De prospectie gebeurt door middel van continue proefsleuven. De proefsleuven moeten minstens 2 m breed te zijn en de afstand tussen de assen van de sleuven bedraagt maximaal 15 m. De sleuven worden aangevuld met kijkvensters en dwarssleuven. De inplanting en grootte van deze kijkvensters en dwarssleuven worden op het terrein zelf bepaald door de veldwerkleider. Kijkvensters en dwarssleuven worden gebruikt om een betere inschatting van de sporendichtheid en beter ruimtelijk inzicht te bekomen.

Opgelegde zones mogen niet betreden worden met de kraan en/of ander zwaar materieel.

Het projectgebied kan optimaal onderzocht worden door middel van 5 sleuven. Deze kunnen best parallel aan de zuidelijke rand geplaatst worden. Rekening houdende met een sleufbreedte van 2 m kan op deze manier 2255,41 m² of 13,97% onderzocht worden.

Alle archeologische sporen worden opgeschaafd, en geregistreerd overeenkomstig de bepalingen in de Code Goede Praktijk. Indien een spoor zich tegen de sleufwand bevindt, wordt het profiel opgeschoond om de relatie tussen het spoor en de bodemhorizonten te registreren.

De inplanting van sleuven, kijkvensters en profielputten wordt digitaal ingetekend, evenals de aangetroffen sporen. Bij elke sleuf wordt, om de 5 m en bij elke profielput, de absolute hoogte van het (archeologisch) vlak en van het maaiveld t.o.v. de Tweede Algemene Waterpassing genomen en op plan gebracht. Wanneer er coupes of boringen worden gezet dient er een uitgeprint plan op schaal 1/50 en op het terrein aanwezig te zijn.

Een selectie van aanwezige sporen wordt gecoupeerd om tot een goede algemene interpretatie te komen en een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen. In vermoedelijke diepe sporen zoals waterputten en waterkuilen wordt een boring gezet om te verifiëren of het om een dergelijk spoor gaat en om de diepte te bepalen. Het zetten van coupes en/of boringen kan niet als een meerkost gerekend worden.

Van eventueel gecoupeerde sporen dient eveneens een foto (voorzien van spoornummer, sleufnummer, noordpijl en schaallat), een tekening op schaal 1/20 en een profielbeschrijving gemaakt te worden. Vondsten uit de coupes worden stratigrafisch ingezameld.

De sleuven worden door een erkend metaaldetectorist gescreend op metalen vondsten door middel van een metaaldetector. Sporen waarbij de metaaldetector een signaal gaf, worden aangeduid in de sporenlijst. Vondsten worden enkel ingezameld als zij zich aan het vlak bevinden of als ze zich in een spoor bevinden dat gecoupeerd wordt. Ingezamelde vondsten worden voorzien van een label en volgens de regels van de kunst ingepakt en geconserveerd.

De archeologische uitgravingen worden terug gevuld, rekening houdend met de wetgeving rond bodemverzet. Sporen die snel dreigen te degraderen (bv. inkalven, vervagen van aflijning of kleur, verdwijnen dateringmogelijkheden, ...) worden beschermd.

6.5. VOORZIENE AFWIJKINGEN VAN DE CGP

Voor het uitvoeren van de prospectie met ingreep in de bodem worden geen afwijkingen van de *Code Goede Praktijk* voorzien. Indien dit toch noodzakelijk zou zijn, dient dit steeds beargumenteerd te worden.

Indien de beoogde bouwwerken niet doorgaan, dient de prospectie met ingreep in de bodem niet uitgevoerd te worden.

6.6. RANDVOORWAARDEN

De prospectie met ingreep in de bodem moet worden uitgevoerd in goede terreinomstandigheden. Dit betekent o.m. dat:

- de weersomstandigheden dermate zijn dat ze een goede waarneming toelaten. De veldwerkleider voorziet een scenario voor het geval de prospectie moet worden uitgesteld omwille van slechte weersomstandigheden.
Hierbij zijn maatregelen ter bescherming van kwetsbare contexten inbegrepen.
- de veldwerkleider een voorstel doet om de veldstrategie aan te passen indien de terreinomstandigheden dit vereisen.
- bij een langdurige opschorting (>1 maand) door de veldwerkleider maatregelen voorgesteld worden om de degradatie van alle aanwezige sporen tegen te gaan.
- de opgravingzone visueel en/of fysiek is afgescheiden van andere zones waar werken uitgevoerd worden.
- de veldwerkleider een duidelijk zicht heeft op eventueel aanwezige leidingen.
- de werf is ingericht conform de vigerende wetgevingen inzake arbeid, bodemverzet en veiligheid.
- er duidelijke afspraken zijn tussen de veldwerkleider en de opdrachtgever over:
 - o wie de kraan levert;
 - o wie de bemaling voorziet in geval van wateroverlast;
 - o het terug dichten van de sleuven en herstel terrein;
 - o communicatie met de pers.